

*Disseny visita
interpretativa a
Ca Robusté*

CAMINS KMO SCCL
www.caminskm0.com

PROJECTE PER LA TITARANYA SCCL
www.latitaranya.coop

Disseny de la ruta turística interpretativa del patrimoni de Ca Robusté per La Titaranya SCCL

1. Relat principal de la visita interpretativa de Ca Robusté

La casa com a centre productiu-comercial i la seva evolució al llarg del temps, del s. XIII al XXI:

Es va escollir aquest tema principal, perquè el punt de partida eren els elements patrimonials trobats en les reformes i rehabilitació de Ca Robusté, dins del projecte d'habitatge social de La Titaranya. A partir de l'informe arqueològic, i amb les diferents fases constructives i evidències trobades, s'han buscat connexions històriques i patrimonials entre l'immoble, l'activitat que es feia en ella, i la història i patrimoni de Valls. La idea és que a partir de la història concreta d'una casa, es pugui entendre la història de Valls, i fins i tot de forma general, la d'altres pobles del Camp de Tarragona.

2. Relats complementaris:

Les tres cultures monoteistes a Valls, connexions i tensions.

Vi, aiguardents, anisats i cooperativisme vallenc, del XVII al XXI

El paper de la dona: la casa i el centre de negoci

3. Objectius:

- Fer una ruta turística per explicar els principals elements patrimonials trobats i salvaguardats a Ca Robusté dins del projecte d'habitatge social de La Titaranya.
- Explicar l'actual projecte d'habitatge social de La Titaranya, dins de l'ESS, actual fase constructiva de la casa.

El relat de la visita gira al voltant de **tres elements principals:**

- els quatre arcs gòtics que formen part de l'estructura del casal-palauet gòtic singulars a Valls.
- les guixeres gòtic-mudèjars que formen part de l'ornamentació del casal-palauet gòtic, úniques a Valls i singulars a tota Catalunya.
- el celler subterrani excavat, que té relació amb l'activitat vitivinícola de la casa i la família.

Era important contextualitzar els diferents moments constructius i històrics, i per això s'ha fet un recorregut urbà previ pel nucli antic, aconseguint tres objectius:

- Donar més consistència al relat de Ca Robusté
- Fer-lo atractiu des del punt de vista turístic
- Dotar-lo d'una durada i atractiu suficient, ja que una visita guiada a Ca Robusté quedava curta de temps.

4. Itinerari, recursos turístics i elements patrimonials

Punt de trobada: Plaça del Portal Nou

Recorregut: C/ de l'església – Arcs del Paborde – C/ d'en Simó – C/ Carnisseria – plaça de Les Garrofes.

Punt de finalització: Ca Robusté – baixos – Cooperativa de consum La Bajoca.

Per complementar el relat, s'utilitzen diferents recursos patrimonials i turístics de Valls, destacant:

- La Vila closa: nucli inicial poblacional de Valls
- Escut dels Masdovelles: BCIN, representa el poder feudal laic a Valls
- Arcs del Paborde: arcs gòtics exempts, un exemple a peu de carrer de les millores constructives de les cases benestants, igual que a Ca Robusté.
- Call Jueu – bust gòtic: incorpora el relat de les tres cultures i les influències en l'art i la vida comercial, enllaça amb les guixeres i l'activitat de la família Robusté.
- C/ Carnisseria: passat, present i futur d'un carrer comercial a Valls des del s. XIII
- Carnisseria medieval – mercat: activitat comercial i producte agrícola des de l'edat mitjana fins avui.
- Ca Robusté: s'expliquen els 3 moments més destacats: casal gòtic renaixentista de l'edat mitjana, amb els arcs i les guixeres. Reformes del s. XVII, inici de l'activitat comercial de la casa. S. XVIII – celler, història dels aiguardents a Valls, des de l'origen a la decadència de la fil·loxera i la creació del moviment cooperativista.

La visita acaba amb l'última fase i ús de la casa, el relleu del s. XXI amb el projecte de La Titaranya, de l'economia social i solidària.

Durada: 1 hora

Producte local: Està previst finalitzar la visita amb una degustació de productes locals: vi, pa amb oli i fruits secs.

5. Bibliografia:

Treballs arqueològics derivats de l'execució de les obres de rehabilitació i ampliació als Immobles nº 23 i 25 del C/ Carnisseria de Valls – Moisés Diaz García.

Valls i la seva història (diversos volums) – IEV, Institut d'Estudis Vallencs.

La tradició artesanal del guix a la Vall del Llord - Jaume Adam Vidal. Joan Herrada Vilà. Francesc Regàs Iglesias.

Els sostres emmotllats gòtic mudèjars de Ca Robusté – Pau Arroyo – Quaderns de Vilaniu 79 (IEV).

Articles:

2. Escut Masdovelles

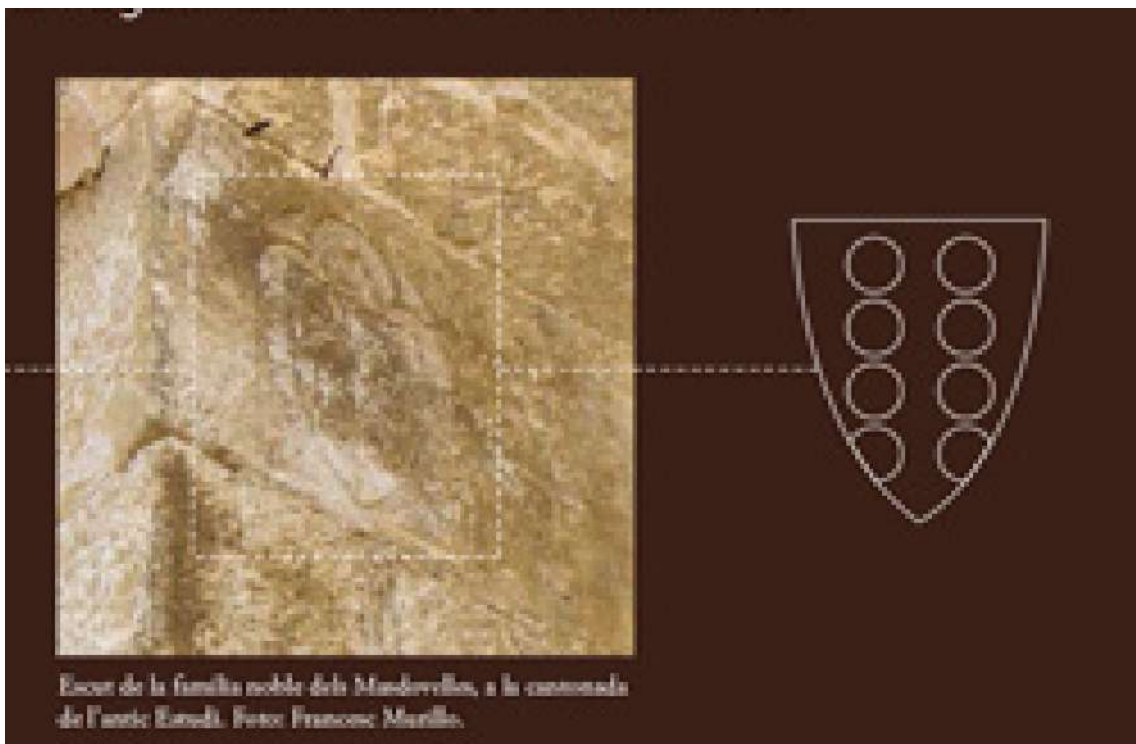

Foto Francesc Murillo

3. Casa-negoci comerciant de vi s. XV

4. Producte agrícola a l'edat mitjana – cereal:

5. Producte agrícola a l'edat mitjana – vinya:

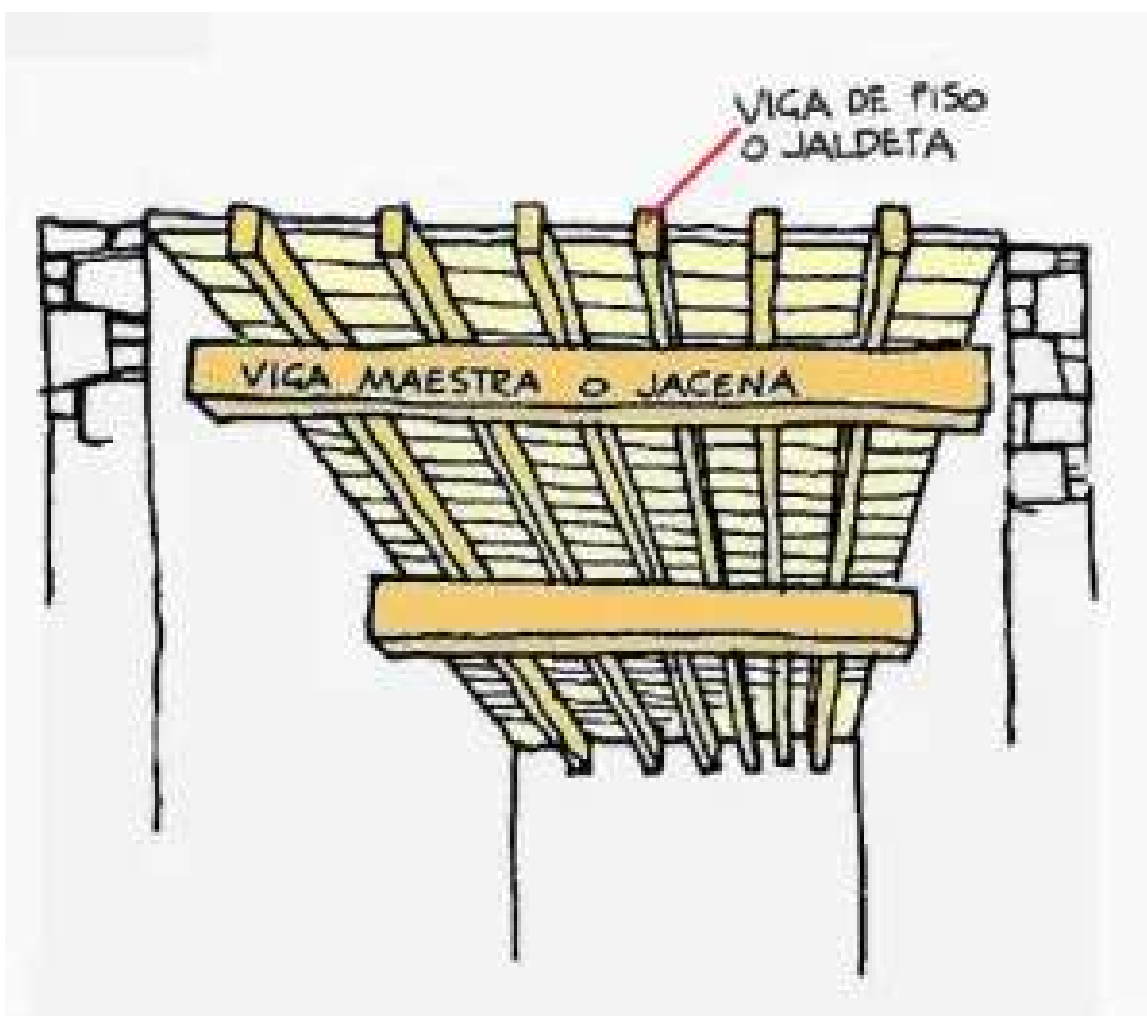
6. El prestamista i la seva dona: Quentin Mastys, 1514

7. Arcs integrats de Ca Robusté:

8. Jàssera:

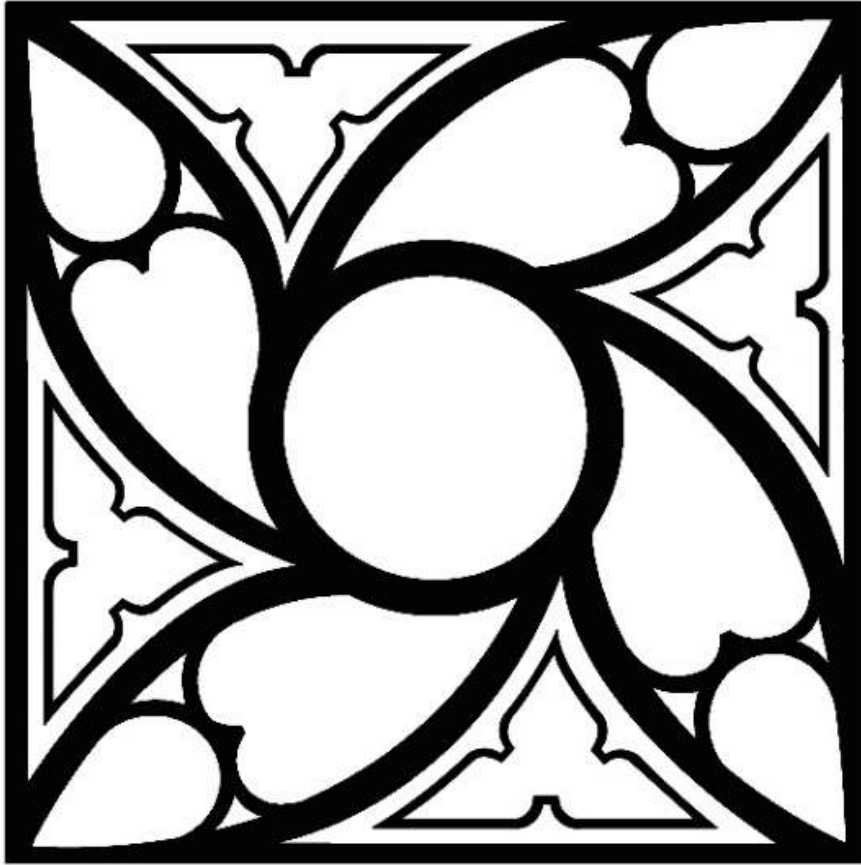
9. Revoltons:

10. Sostre i entrebigat amb molinets

11. Dibuix molinet Ca Robusté:

12. Alambí antic i industrial

Visita turística – Ca Robusté

1. Punt de trobada: Portal Nou de Valls – davant la font.

Benvinguts, benvingudes.

Gràcies per l'interès en aquesta visita sobre Ca Robusté, una casa pairal d'origen gòtic, que durant segles ha estat un centre productiu i comercial de producte agrícola. La rehabilitació d'aquest immoble forma part del projecte d'habitatge social de La Titaranya SCCL, que recupera així una part del patrimoni de la ciutat per tots els vallencs i vallenques.

La història l'edifici de Ca Robusté, dels seus habitants, i de les seves transformacions ens serviran per tenir una foto del Valls desaparegut, però també del Valls que s'està construint. La casa va transformar-se successivament al llarg dels segles, i així serà la nostra visita, una passejada pels carrers i places de la Vila closa de Valls des del s. XII fins avui.

Comencem?

2. Punt – Portal Nou :

Ens trobem a la Plaça del Portal Nou, una de les principals vies de comunicació que sortien de Valls, des de la seva fundació al s. XII (1155) en l'època medieval, a la zona extramurs.

Des dels seus inicis al s. XII Valls ha estat una vila agrícola, i també una vila industrial, i ha comptat amb una gran i productiva horta, tot gràcies als seus torrents, que rodegen Valls, i que tenen aigua tot l'any. Els ravals eren les cases i carrers que es construïen fora de la ciutat, extra murs. Si seguíssim pel costat de Ca Florensa trobaríem el primer pont construït a Valls al s. XII, el Pont d'en Cabré. Des d'aquest portal Nou i en direcció al raval de la Farigola, trobaríem cases disseminades, pallisses i horts, dels repobladors vinguts de la Catalunya Vella. Parlem del S.XII-XIII.

Seguint la carretera de Tarragona hauríem trobat **el cementiri jueu, les forques del poble** i 3 molins fariners. I és interessant perquè la tradició oral que ha arribat als descendents de **Ca Robusté** diuen que probablement tenien origen jueu. I per descomptat tenim els camins que portaven a Reus, i a Montblanc (seguint l'antiga muralla pel C/ St Antoni).

Seguim?.

Estem a la plaça del portal Nou, que pren el nom d'una de les entrades o portals d'entrada a la vila en època medieval. Al segle XII la vila de Valls és un petit nucli poblacional: s'inicia amb el repoblament d'Espinavessa amb la **Carta de Franquícia i de Població**. La gran majoria dels seus habitants prefereixen assentar-se aquí: escolliren un lloc que permetria una defensa fàcil i que estava més ben comunicat que el poblat d'Espinavessa. Està en un dels punts més dominants i alts del turó allargassat que envolten els torrents de la Xamora i del Catllar. Així es va crear un nucli de població que va rebre el nom de la Vila closa.

3. Punt: Dins al costat de la rehabilitació de muralles. C/ Tomàs Caylà

Foto muralla medieval s. XII i XIV

Encara que no ho sembli, **hem entrat a la vila closa, per les desaparegudes muralles de Valls.** Com podeu veure s'està recuperant la muralla medieval. Valls va construir a les primeries l'anomenat mur vell, una senzilla construcció i que englobava la vila-closa, un espai de dimensions molt reduïdes. D'aquesta construcció no es conserva cap resta, ja que el material es va utilitzar per a la nova

Aquest era un dels 5 **portals d'entrada a la vila, el Portal Nou, construït el 1374** que tenien **torres defensives** i va ser enderrocat al 1833. Si us fixeu, es conserva una de les torres, darrere del restaurant Ca l'Amada.

Com la resta de viles de Catalunya, a mitjans del s. XIV (1363), el rei Pere III amb motiu de la guerra entre la corona de Catalunya i Aragó i Castella va ordenar bastir la muralla. Trobareu que a molts pobles, ciutats i viles de Catalunya les muralles són d'aquesta època.

Estava construïda amb pedra lligada i morter, i després els últims metres amb de tàpia de terra. A una alçada d'uns 5,50 metres enganxat a la part interna, hi havia una estructura de fusta, el pas de ronda o andador. I tenia 32 torres de planta quadrada, de les que avui només en queden restes. Aquest carrer que veieu aquí, era conegut com l'andador de baix, i separava la muralla de les cases.

La ciutat les va enderrocar 5 segles després cap a mitjans del s. XIX, seguint la tendència generalitzada de creixement urbanístic del s. XIX i XX. La seva estructura original ja estava molt modificada, des del s. XVIII s'havien ocupat espais per edificar, fins i tot a les torres, però en conservem restes, com les obres que veieu a l'esquerra.

4. Foto antiga del plànol de muralles començament s. XIX.

Podeu veure l'antiga disposició d'aquests carrers, aquí es veu la disposició, **el carrer de ronda** on es feien les guàrdies i que recorrien la muralla, la plaça d'accés.

Pujarem pel carrer de l'església, un dels primers que es van construir al s. XII, i podeu veure com realment fa pujada, i per això es va preferir fer l'assentament aquí i no al poblat d'Espinavessa.

Estem doncs passejant pel 1r clos de la ciutat que anava aproximadament des del Portal Nou, c/ Carnisseria, c/ d'en Simó, la Baixada de l'església i el barri jueu, rodejant el C/ Major que no estava dins del nucli.

5. Antic estudi de Valls - Escut gòtic Masdovelles – Llobets

La Vila closa al final del carrer de l'església tancava amb un portal, el portal Vell, i encara podem observar l'escut d'armes de la família que guardava la porta: els Masdovelles. És un BCIN, i l'escut són

uns cercles disposats verticalment. Posteriorment la casa va passar als Llobets, que formaven part de la baixa noblesa rural, i que va ser una família molt important durant segles a Valls. El 1453 l'edifici va ser venut a la vila i era l'espai destinat a ensenyar les Humanitats i preparar per a les carreres de lleis i eclesiàstics, per això és conegut com l'Antic Estudi.

Des del s. XV aquesta noblesa rural començar a entrar en decadència, és un procés lent i llarg, però és habitual que aquests senyors feudals vagin venent les terres i propietats, a qui?. Als pagesos propietaris o comerciants rics, aquesta nova burgesia que pren el relleu: mitjançant casaments, o compra adquireixen els títols, el posicionament, els privilegis i el prestigi social d'aquesta petita noblesa rural. Això passarà sobre tot al s. XVII i XVIII. En qualsevol cas, a Valls no va existir mai un gran estrat nobiliari, eren només unes quantes famílies. Però sí que és interessant que entenguem les **transformacions de les cases a la vegada que es transforma la societat.**

El 1843 l'ajuntament el va vendre per sufragar la construcció del teatre Principal.

6. Punt entrada Call Jueu desaparegut.

Aquí ens trobem el lloc conegut popularment com l'inici del call jueu de Valls, però en realitat correspon a una casa pont. A principis del s. XIX es van enderrocar uns arcs gòtics que sí que pertanyien al Call jueu, i actualment no en queden molts vestigis.

Els jueus van ser presents a Valls igual que a altres indrets fins a la seva expulsió el 1492. No es conserven moltes restes, més enllà de l'entramat de la ciutat. Aquest barri quedava tancat, amb una porta, és a dir, que hi havia espais comuns però també d'altres perfectament delimitats.

Veieu les bigues de la **casa pont**?. Mireu-les bé, perquè a Ca Robusté veurem una decoració de l'entrebogat ben diferent. Algunes cases i places eren porxades, i alguns carrers coneguts com a "voltes", eren carrers o cases pont, com aquesta. **Els comerciants i artesans aprofitaven aquests espais**, i davant la porta de casa per col·locar el seu obrador. Tot estava regulat i recollit en aquestes anomenades "ordinacions".

7. Davant del campanar de St. Joan, C/Escrivania i arcs del Paborde:

Diuen que els valencs mirem 3 vegades al cel: per mirar el campanar, pels castells i per menjar calçots

Veieu el campanar més alt de Catalunya? Al s. XII i fins quasi el XX, en aquest tram superior del primer carrer de la Vila closa, al seu punt més elevat, hi hauríem trobat una església parroquial, romànica i de reduïdes dimensions amb la capçalera orientada a l'est i el portal al costat lateral sud encarat al carrer de l'Escrivania, aproximadament on ara trobem la porta de les campanes de l'església de Sant Joan. Res a veure amb aquest edifici barroc, o el seu campanar, el més alt de Catalunya del 1895.

Ara us demanaré que us fixeu en aquesta casa de la dreta, i amb una mica d'imaginació veurem una casa del s. XIII.

Com eren les cases a les primeries del s. XII- XIII i com evolucionen?. Albergs, menestrals i comerciants benestants.

Les ordinacions del 1319 ens donen una bona descripció de com eren:

El que coneixem avui com casa s'anomenava alberg (la casa era un edifici encara més modest i senzill). Els habitatges anomenats albergs estaven disposats un al costat de l'altre, encarats a les vies públiques. La manca de pedra de Valls feia que els carreus estiguessin només a la porta o llinda, i a les cantonades. Les parets de la planta baixa es bastien amb morter i pedra comuna. Al damunt es construïa amb tàpia de pedra. La teula s'anirà imposant al s. XV. Tenien canals de fusta o pedra a les teulades per abocar l'aigua de pluja, obertures per les aigües fecals, altres podien tenir pous en el pati o el rere pati. I fins i tot, amb el temps tenir un safareig.

Generalment, en la baixa edat mitjana, consistien en un edifici rectangular amb baixos i un pis habitualment, tot i que n'hi havia amb només baixos, o alguns amb dos pisos. La porta amb arc de mig punt o llinda de fusta que donava a la planta baixa. En el cas dels menestrals i comerciants hi havia l'obrador, el celler o un magatzem, i les escales cap al primer pis. Allà la cuina, i un o dos dormitoris, amb una finestra cap al davant, i una altra oberta al pati, situat a la part del darrere. Hi posaven un petit hort, la comuna i fruiters. Així les illes de cases quedaven lliures d'edificacions al mig. Algunes cases del nucli antic de Valls, encara conserven aquests patis interiors, d'origen medieval.

Les característiques dels habitatges variaven igual que avui dia depenent de la capacitat econòmica, i es notava sobretot en les mides. Les més senzilles, mesuraven uns 3 metres d'amplada, el màxim que donava els cabirons del sostre, i tenien baixos i un pis. A mesura que passin els anys s'afegeix un pis, i s'excava un celler.

D'altres, en canvi, feien més del doble. I ho aconseguïen amb un element constructiu que no estava a l'abast de tothom. **Però sí pels habitants de la petita noblesa, els alts càrrecs religiosos, o alguns comerciants o pagesos benestants.**

Posaven un mur perpendicular al carrer, amb l'ajuda **d'un arc apuntat**, que permetia aguantar la unió dels cabirons que arrancaven de cada paret mitgera, i permetien així una ampliació del doble o més, respecte al primer model. Un altre sistema era aixecar u o més d'aquests arcs paral·lels al carrer amb la funció de sustentar l'embigat, amb un resultat similar.

8. PUNT Arcs del Celler del Paborde

Com podeu veure ens trobem amb 3 arcs gòtics que suportaven l'estructura de la planta baixa de l'edifici original de la manera que us he descrit, en aquest cas una successió d'arcs en paral·lel.

Des del s. XII el Paborde era el representant del poder feudal de l'arquebisbe de Tarragona a la vila, era una figura de llei, el canonge més destacat de la Seu. Per tant el

responsable de recollir els fruits dels delmes i primícies dels vilatans. També representava els interessos, i la llei, que a Valls es repartien en rei i l'arquebisbe. Aquest celler està documentat des del s. XIV, però probablement és del s. XIII. Després l'edifici va passar a particulars, aquí es trobava **Ca Magrané, que va dividir i compartimentar l'edifici**, tapant els arcs gòtics que van sortir en l'enderroc dels 2000.

La majoria dels **arcs gòtics que es conserven a la nostra ciutat** estan a les plantes baixes dels edificis i als cellers, com el celler de l'arquebisbe perquè tenen una funció estructural. En 3 albergs es conserven excepcionalment en el primer pis: en el nº2 del C/ Espardenyers, en un del C/ St. Oleguer, i en el nº2 del C/ de la Carnisseria: el mateix carrer on trobem **Ca Robusté**.

PeròTrobarem arcs gòtics a Ca Robusté?

9. Punt: 3 religions- 1 poble: Possibles orígens jueus dels Robusté

Baixem pel carrer d'en Simó: Call Jueu – Bust gòtic

Estem entrant al Call jueu, i és interessant perquè la tradició oral ens diu que els Robusté van tenir un origen jueu. Al ser tradició oral, no documental, no ho podem assegurar, però ens serveix per aproximar-nos al possible naixement de la casa pairal Ca Robusté, o a d'altres, i també ens parla d'una pàgina fosca de la història del poble. La dels jueus, morts, exiliats o conversos: la minoria que va preferir quedar-se i convertir-se, mantenint més o menys el seu patrimoni, i els seus oficis, i no haver de marxar abandonant-ho tot.

10. L'assalt al Call del 1391 - s. XIV

L'estiu de 1391 esclatà una onada d'assalts (els pogroms) als calls de la Península Ibèrica motivats pel malestar general a causa de la crisi econòmica d'aquells anys, un malestar que fou reconduït contra la minoria jueva, i que va acabar amb assalts als calls jueus per la península: Andalusia, Castella i la Corona d'Aragó.

La nit del 5 d'agost de 1391, el mateix dia que les turbes atacaven el Call de Barcelona, tenia lloc l'assalt al Call de Valls en mans del poble baix, sense que les autoritats municipals poguessin aturar-lo. Es produïren assassinats de jueus, i les cases i la sinagoga foren saquejades. Probablement els vilatans que saquejaren les cases del Call també aprofitaren per cremar els documents de préstec que hi trobaren. Hi havia entre 30 a 35 famílies de jueus vivint a Valls en aquella època.

El mes d'agost va finalitzar amb la majoria dels calls de la Corona d'Aragó assaltats, foren assassinats diversos centenars de jueus, mentre que molts altres es veieren obligats a batejar-se o a exiliar-se per salvar la vida.

Davant de la impossibilitat de castigar els culpables, l'arquebisbe de Tarragona, el 1392, i el rei, el 1393, concediren un indult general a la vila de Valls pels excessos i crims que s'havien comès contra els jueus pagant a la Corona i a l'arquebisbe una multa.

L'assalt va provocar un nombre indeterminat de conversions de jueus al catolicisme que, a Catalunya, va arribar a més de les dues tercers parts dels jueus supervivents.

Altres jueus vallencs optaren per l'exili. Un fet interessant per la nostra història és que els jueus conversos que es van quedar, van ser obligats a dispersar-se pels carrers de les ciutats. El call de Valls quedà desintegrat i molts cristians passaren a tenir la casa al carrer dels Jueus, i a la vegada, molts jueus van ser obligats a viure barrejats amb els cristians, fora dels calls, per poder vigilar-los.

11. Bust gòtic davant C/ Mercadé

Al llarg del segle XV, la comunitat jueva va quedar formada tan sols per unes poques famílies. Finalment, els darrers jueus s'acabarien convertint o marxarien de resultes del decret d'expulsió dels jueus dels regnes de Castella i de la Corona d'Aragó, signat pels Reis Catòlics el 31 de març del 1492. **I aquest bust** ens parla d'aquells fets: la llegenda diu que el jove cristià enamorat de Raquel, jueva, mira eternament al call, esperant el retorn de la seva estimada.

No sabem... si la família dels Robusté eren jueus conversos o no, la tradició oral de la família diu que sí. I que després es van tornar molt cristians. Podria ser que la família Robusté d'origen jueu abandonessin casa seva per anar a viure al C/ Carnisseria?. Podria ser...

Durant anys i fins i tot segles, a Valls i a altres pobles i ciutats van coexistir les tres cultures monoteistes mediterrànies. Aquest fet va originar una riquesa que normalment no associem a l'edat mitjana: musulmans, jueus i cristians va batallar i van lluitar i van protagonitzar episodis molt foscos. Però també van tenir períodes de convivència pacífica, o de tolerància, que no és poc: van treballar i viure plegats, van compartir coneixements científics i artístics, com veurem a Ca Robusté, i fins i tot es van casar.

A poc a poc, en un període que dura quasi mil anys, l'edat mitjana, veurem com les cases, els usos, van canviant, fins a arribar a la nostra protagonista, a Ca Robusté. Va ser un període dur, difícil, fins el s. XV no es va començar a recuperar la població i l'economia (abans de la pesta negra hi havia uns 3200 habitants a Valls, i a començaments del s. XV només 1000).

12. A Mig carrer: C/ Carnisseria:

En aquest carrer fins ben entrat el s. XX aquí es situaran algunes cases dels on s'establien sobretot comerciants i els oficis de més prestigi: metges, notaris, advocats, jutges, burgesos ben situats...per això ens hem de fixar en les portalades, balcons, i façanes, que si bé estan avui en decadència ens parlen d'un passat econòmic important.

I les places i carrers agafaven el nom dels oficis o usos: la plaça del blat, la plaça de l'oli, i de les garrofes, carrer de la peixateria, espardenyers....

13. Plaça de les Garrofes: El Mercat de Valls— centre agrícola des de l'edat mitjana

Al llarg dels segles XIII i XIV, Valls va destacar com un dels principals centres agrícoles, comercials i artesanals del Camp de Tarragona.

Des dels primers anys de la constitució del mercat el 1210, aquest va atreure no tan sols la gent de les altres poblacions de la comarca i d'altres municipis del Camp de Tarragona, sinó que els dies de mercat també es dirigien cap a Valls gent procedent de la Conca de Barberà, del Penedès, de la Segarra, de l'Urgell i d'altres indrets més allunyats per vendre i intercanviar productes o establir altres tractes comercials.

El mercat de Valls tenia el privilegi del rei, comptava amb la Pax regia, i això volia dir que garantia la seguretat de les persones i les mercaderies durant el trasllat, i mentre durava el mercat, o la fira. Per això era tan important aconseguir el favor del rei. Per

garantir i vetllar per la pax regia, per la seguretat dins del mercat **estava el Mostassaf**: aquesta figura era igual a la de terres andalusins els Al-muhtasib.

El **principal producte** agrícola a l'edat mitjana era el cereal, base de l'alimentació del poble i del sistema feudal: serveix per pagar als senyors. A Valls el conreu del garrofer, l'olivera, l'ametller i l'avellaner ja és present i està documentat en aquesta època. També el lli i el cànem per fer roba i estris, així com l'horta. Al s. XVI la vinya començarà a prendre protagonisme fins al s. XIX. Així, **els pagesos comerciants de productes agrícoles viuran en cases que esdevindran autèntics centres productius, com Ca Robusté**. I en aquesta plaça, i en aquest carrer trobaríem els dimecres i els dissabtes un animat mercat, amb el producte agrícola com a eix central.

14. Escorxador medieval – Plaça de les Garrofes -gravat medieval carnisseria

Al s. XIV els edificis de la carnisseria pública, i del pes de la farina estava situat aquí, a la Plaça de les Garrofes, un davant de l'altre. A la carnisseria en època medieval els jueus tenien una taula, i els sarraïns, juntament amb cristians. Al principi depenia dels senyors però des del s. XIV la gestió és del comú. Estava regulat i controlat, i es feia el nomenament de les persones que atendien a la Quaresma.

Des del s. XIV hi ha certes activitats econòmiques gravades amb impostos, com els carnisseres, flequers o comerciants de vi, diferenciant la venda al detall i a l'engròs.

15. Davant Ca Robusté: introducció

Aquesta casa va estar habitada des del s. XIII fins al s. XX. Ca Robusté ocupa els números **23 i 25** del C/ Carnisseria, que haurien format part d'una única edificació, almenys des del període baix medieval-renaixentista fins el s. XVII. El núm. 23 està protegit com a BCIL, però no el 25. És un edifici entre mitgeres, de tres plantes, amb 3 obertures per planta, celler i soterrani. Com veiem, el típic habitatge – local comercial d'una època més moderna. Els balcons no existien a les primeries, serien finestres altes i quadrades, típiques del Renaixement, transformades en balcons amb el decurs dels anys.

Ca Robusté: Casa – negoci - centre productiu

D'aquell palauet gòtic- renaixentista poc queda. En veurem els arcs apuntats, i les guixeres del sostre. La casa es va anar transformant amb els anys, adaptant-la sempre a les noves necessitats de l'activitat productiva, sobretot de la família Robusté: uns

terratinents, una família benestant, comerciant de productes agrícoles, que des del s. XVII s'especialitzaran en el producte vitivinícola.

Però abans dels Robusté que van ser els últims propietaris, la casa ja ens parla de diferents transformacions.

Al S:XIII sembla que eren dos o tres habitatges particulars, estretes, probablement amb només baixos.

16. 1ª Fase – Arc Perpendicular La Bajoca – per fora

Es dona cap a **finals del s. XIII i principis del XIV**, amb un casal gòtic que ocupava la major part de l'immoble. Només es conserva la façana d'arrencament i un arc perpendicular a ella, que és visible a la cooperativa de consum La Bajoca, entrarem al final de la visita. És evident que a Ca Robusté sí que es va utilitzar aquesta millora constructiva dels arcs apuntats gòtics que hem vist al celler del Paborde, però amb l'altra tècnica constructiva: un arc perpendicular, i els altres en paral·lel.

Hem dit que les cases a partir del XIII en general comencen a créixer. **D'aquella primera època** conserva les parets laterals i la part baixa de la façana, tot i que la porta va ser modificada en època posterior

17. 2ª Fase finals s. XIV- Principis del XV -davant el nº 25

Es va comprar la finca adjacent. Això va implicar primer una ampliació del vestíbul. Durant el darrer quart del s. XIV es fan les grans obres de reforma d'aquesta edificació per transformar-lo en un casal-palauet. Qui vivia aquí? Qui tenia poder i diners al s. XIV per construir i ampliar un palauet gòtic?.

Com hem dit, al llarg dels anys les famílies de cavallers, homes de paratge, donzells, van perdent força i patrimoni, van venent les terres i els masos, entren en decadència, i es produeix un relleu amb noves famílies, moltes vegades comerciants i pagesos benestants, que casen pel cognom i el llinatge, o compren el patrimoni i obtenen els títols nobiliaris.

En aquesta època l'edifici ja està format per 3 nivells que són planta baixa, pis i golfes, amb espais amplis adaptats als 295 m2 de cadascuna de les plantes.

Sabem del cert que **els dos immobles van formar part d'una única edificació, almenys des del període baix medieval-renaixentista fins al s. XVII. I qui vivia aquí?**

La documentació més antiga referent a la casa fa referència l'any 1402, quan pertanyia a la família de Pere Artús. Cap el 1435, la propietat de l'edifici havia passat a la família Rubert (o Robert) que la mantingueren fins mitjan de segle. L'immoble va patir canvis mentre pertanyia als Rubert.

A partir del 1460 passa a ser dels Voltor, que com les famílies anteriors, era una família benestant, amb propietats agrícoles, però que en aquest cas, a més, posseïen un molí fariner. El 1491 la finca va ser adquirida pel blanquer Miquel Carbonell, que la tingué

en propietat fins que, **en algun moment entre el 1495 i el 1505, va passar a mans de Joan Robuster**. Fins aquell moment, la família benestant pagesa dels Robuster vivien en una casa del carrer de la Vilaclosa (de l'Església). La tradició oral que ha arribat als descendents de la família Robusté indica que tenien origen jueu i es van veure obligats a fer la conversió al cristianisme per tal de garantir la seva supervivència. Recordeu l'assalt als Calls jueus i com es va obligar a les famílies a distribuïr-se pel poble al llarg dels anys?. Aquí la tradició oral de la família ens quadra amb les dades històriques.

Entrem?

18. Dins del carrer - Número 25 – passadís secret

Com podeu veure, aquesta part s'ha refet totalment perquè estava en ruïnes. Les evidències arqueològiques van demostrar la continuïtat de les dues cases en la planta baixa i el primer pis. No obstant hi ha una diferència d'alçada entre els paviments de les dues cases (uns 60 cm), que segurament s'hauria salvat amb alguna escala, no conservada.

No va ser fins a la reforma del s. XVIII que es va habilitar la part posterior del casal medieval, com a part d'un pati accessible pel passatge del carrer dels metges. Sembla ser doncs que, originàriament, no era una casa pont com la que veiem avui. Però fos abans o després, és ben segur que al ser una casa d'un comerciant a tocar de mercat, s'utilitzés aquest espai com a part del negoci, de la botiga, de magatzem...tot i que no s'ha trobat evidència arqueològica.

La família del comerciant – posem per cas...Els Robusté

Aquests habitatges solien tenir **una entrada** on se situava la botiga o obrador, i on es desenvolupaven les activitats comercials. Algunes botigues no estaven inserides totalment dins la casa, si no fora, moltes vegades aprofitant **els porxos, voltes o fins i tot els passos de les cases pont**: és probable que aquesta part també fos aprofitada per l'activitat comercial. Als costats podeu veure **els murs originals medievals**, una de les parts més antiga que es conserva.

Com a prolongació de l'entrada, hi havia **el celler**, que habitualment estava situat a un nivell inferior. També hi havia el rebost, el qual tenia la funció d'acumular productes, especialment relacionats amb el menjar.

El celler sí que s'ha trobat. I alguna cosa més. En fer la reforma es van trobar dos cellers excavats als dos extrems d'aquest passadís que avui sí és una casa-pont. S'han hagut de cimentar per fer els fonaments estables, i s'ha deixat un espai per encabir una cisterna de recollida d'aigua pluvial. El més interessant és que, en els dos extrems dels dos cellers, **es van trobar uns accessos que connectaven subterràniament, fins a sortir pel carrer** de sota. Quan es va fer el pàrquing de sota de la casa pont de la Plaça de la

Fusta, es va trobar un pas semisoterrat que semblava connectar per sota, fins l'Hort del Carme i amb el C/Parellades. Estaríem parlant d'un túnel subterrani per connectar Ca Robusté amb l'exterior, salvant les muralles, fins a un lloc apartat i tranquil extramurs, on algú, en cas de perill podia iniciar la fugida. A qui volien amagar i protegir aquesta família?. Haureu d'esperar i avançar dos segles per tenir la resposta.

La família dels mercaders o comerciants era nuclear, és a dir, es componia normalment pel matrimoni i els fills. En algunes ocasions, però, els avis i/o altres familiars més llunyans, com oncles i cosins, podien viure a la mateixa casa i formar part del cercle més íntim de la família. Alguns, els més adinerats, es podien permetre el luxe de mantenir esclaus, els quals vivien al mateix domicili, esdevenint, en certa mesura, una extensió de la família. No tenim constància d'esclaus a Ca Robusté, però podria ser.

La casa per tant, és un espai per viure, però també per treballar. Era un edifici on confluïen dos mons: un d'àmbit privat i un altre d'àmbit públic. I per tant necessiten espais diferenciats: quant més rics, més diferenciats i més amplis. Necessitaven espai d'intimitat, però també per la compravenda, els tractes i l'emmagatzematge. La casa del comerciant és més que un edifici i la seva evolució és imprescindible per entendre el desenvolupament del comerç des de l'època medieval fins a l'edat moderna.

Quan parlem de mercaders existeixen grans diferències quant al nivell adquisitiu i una gran diversitat d'ocupacions. En els darrers segles de l'edat mitjana, alguns comerciants tenen una gran riquesa i fins i tot casen amb la noblesa empobrida. Però també n'hi ha d'altres, que si fracassen s'empobreixen, i a l'edat mitjana no hi havia seguretat social, només podies demanar almoïna.

19. Paper actiu de la dona en el nucli familiar dels comerciants:

El mercader era el cap de casa, el centre i la font d'ingressos principal, mentre que la dona es dedicava a funcions complementàries, a l'administració de la llar i a l'educació dels fills. En el cas de les famílies de menestrals i de petits botiguers, la dona podia realitzar tasques a l'obrador, sent part del negoci familiar. També les dones dels mercaders col·laboraven en la gestió i el desenvolupament de les activitats comercials, sobretot a mesura que va augmentar l'activitat comercial.

Coneixem que a finals de l'Edat Mitjana, moltes vegades duïen la comptabilitat de la casa, i molt probablement ajudarien el marit en la comptabilitat comercial. En les freqüents absències d'aquest, seria la dona la que el substituiria en les tasques ordinàries del negoci. S'ha considerat que durant el segle XVI, la dona ja estaria plenament integrada en les tasques comptables de l'empresa.

El veritable senyor i administrador dels béns familiars era l'home. Aquest només posava en mans de la seva esposa la quantitat que considerava imprescindible per a les despeses quotidianes i el manteniment de la llar. Una tasca gens menyspreable tenint en compte la seva funció.

Foto- *El prestamista i la seva dona, Quentin Mastys, 1514*

20. Al Pati de Ca Robusté:

En les cases dels comerciants més benestants, la funció fronterera entre la vida social i la familiar, la desenvolupava el pati interior. Aquest pati que veieu ha existit sempre, tot i que al llarg dels anys ha canviat molt. Aquí on ens trobem hi havia una gran construcció força moderna que ha desaparegut. Aquest carrer estava obert, allò era conegut com a Ca Ninot, que també és una casa pont. Allà podeu veure Ca l'Alemanys, una fàbrica tèxtil del s. XX, que també es transformarà en habitatge social. El pati serà comunitari, i els baixos seran sales per fer activitats culturals o socials.

Entrem?

21. Vestíbul - Foto abans reforma

Aquest edifici estava format per 3 nivells, planta baixa, pis i golfes, amb una superfície per planta d'uns 295 m², incloent-hi l'actual casa número 25, déu-n'hi-do, oi?. Qui té avui dia una casa de 3 plantes amb celler, amb 295 m² per planta, en un dels carrers més importants de la ciutat?

La planta baixa és diàfana, amb espais definits per arcs apuntats, i a sobre el primer pis: la planta noble de la casa. L'arc perpendicular pertany a la primera fase constructiva i aquí trobem els altres arcs, en aquest cas en paral·lel.

Foto de l'arc amb la reforma del s. XVII- XVIII

Els altres 3 arcs que veiem són de la segona fase, de l'ampliació. L'arc situat a la façana posterior està a una alçada inferior. Sembla que on ara trobem el pati, abans era un carrer a 1,2 metres per sota del nivell del vestíbul que dona al carrer de la Carnisseria, per això una ala de la casa, la del límit oriental estava a una alçada inferior, per tal d'estar a la mateixa alçada que el carrer. I s'ha perdut l'escala que salvava aquest desnivell.

22. Mostra del sostre gòtic de guixeres:

A les cases dels pagesos-comerciants benestants la vida familiar es desenvolupava entorn de dues cambres que estructuraven la casa del mercader: la cuina i el menjador. La distinció entre cuina i menjador constituïa una mostra més de riquesa que no es va generalitzar fins al segle XV. Les famílies benestants, doncs, feien els àpats sempre al menjador. A les cases més potents la cuina se situava a primer pis, propi de les cases més grans. Si estava a la planta baixa era més modesta. Els dos models van coexistir de fins a la fi de l'Antic Règim – s. XIX-XX.

La primera planta era la sala noble, i és on estava aquesta joia: tota la planta noble de Ca Robusté, quan la casa encara no s'havia separat en dos immobles estava coberta amb uns sostres de guixeria. I són la clau per saber la data de la casa, i entendre el nivell i la potència d'aquesta família.

I en aquest sentit es veu que els habitants d'aquesta casa eren uns comerciants d'èxit, i això ho sabem per les guixeres que han quedat al descobert durant els treballs de rehabilitació.

2ª Fase B: Reforma finals del s. XV o inicis del XVI: GUIXERES GÒTICMUDÈJARS

En algun moment a finals del s. XV i principis del XVI, es va fer una reforma, de la que només ens va arribar el sostre de guix decorat amb motius ornamentals d'estil gòtic tardà. Són únics a Valls, i singulars a Catalunya per la gran superfície, antiguitat i model decoratiu. Ha estat una sort recuperar i rehabilitar aquest edifici i trobar aquesta joia arquitectònica que es podia haver perdut per sempre. Estaven tapats per un fals sostre posterior, i no se sabia que existien.

Quan va quedar al descobert el principal objectiu va ser la seva salvaguarda, i també fer un treball exhaustiu, que ha permès fer una datació molt aproximada a partir de la comparació amb altres exemples existents. Hem d'anar a Segovia, a edificis amb connexions amb l'art mudèjar per trobar unes guixeres d'aquesta qualitat i datació. A palaus com el d'Arias Dávila, el palau de Cascales, o a la façana del reial Monestir de Càceres.

Com sorgeix el gust per la decoració amb guix?

Una cosa molt curiosa és que quan el guix es torna dur, es diu que s'adorm. Aquesta pasta de guix va constituir durant deu segles, juntament amb la calç, el material conglomerant més significatiu dins de la tradició constructiva a tota la península ibèrica.

A Catalunya hi ha constància de la utilització del guix en la construcció des del segle XI, La seva utilització intensiva és cap al segle XIV, per fer paviments de pisos, s'utilitzà com a material de revestiment de parets, sostres i voltes, com a capa final en els paviments d'algunes construccions, per fer baranes d'escaleres i, finalment, com a element decoratiu, prèviament emmotllat en motlles de fusta, per ornamentar portes, obertures o mènsules a edificis tant civils com religiosos. I sobretot a partir del s. XV, s'afegí una nova tècnica: la dels sostres decorats amb guix emmotllat, que s'allargarà fins el XVII.

Els sostres de guix emmotllat: mètode constructiu

Les bigues de fusta de pi de secció rectangular, que es recolzaven sobre les parets de càrrega de l'edifici o sobre una jàssera o un cavall, que eren bigues de grandària superior, ja que havien de suportar part de la totalitat del pes del sostre. Les bigues del sostre se solien separar entre si a una distància d'uns 35 cm de mitjana. Aquest espai s'omplia amb elements de reblert. Aquestes peces de reblert, anomenades entrebigats, perquè anaven entre dues bigues, podien ser de molts tipus, tant pel que fa als materials utilitzats com a la forma de disposar-los. Als edificis on no hi havia la voluntat de dignificar l'aspecte estètic dels sostres per fer els

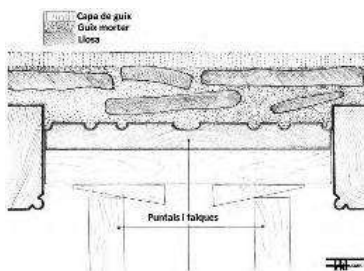

entrebigats s'utilitzaven taulonets o llates de fusta vistes (disposats l'un a tocar l'altre i clavats damunt de les bigues), revoltos lliscats amb guix completament llisos o peces ceràmiques prefabricades massisses que tenien ja la forma de revoltó.

A les sales de les cases benestants, persones acabalades, o a les d'alguns edificis públics, laics o religiosos on es pretenia prestigiar un determinat àmbit, es va fer servir amb molta freqüència la tècnica del guix emmotllat. Per això aquest sostre ens diu que aquesta família estava molt ben posicionada: en un dels carrers més importants de Valls a l'època, i decorant tota la sala noble amb sostre enguixat.

Diferenciació dels treballs: treball artesà – treball mecànic

Aquesta pràctica la constituïa el motlle de fusta de pi, confeccionat per un **mestre fuster o ebenista**, buidant la fusta amb les eines pròpies de l'ofici, com si es tractés d'una labor de talla, d'acord amb els traços d'un dibuix previ que tractava de reproduir. Aquest motlle es treia d'un tauló de fusta de pi, que tenia un gruix d'uns 5 cm i quedava usualment reduït a uns 3 cm, amb una amplada entre 33 i 35 cm, coincident amb l'espai entre bigues, i una llargada que voltava els dos metres. Una vegada fet el buidatge que reproduïa en negatiu els motius decoratius desitjats, s'havia de protegir la fusta, ja que damunt s'havia d'abocar el guix. Per evitar això es feia un tractament per protegir la fusta i eliminar les imperfeccions que haurien sortit gravades a les peces de guix ja desemmotllades. A continuació, també amb una brotxa o pinzell bast, es tornava a donar una emprimació amb diverses passades d'un greix o seu o sabó, que garantia la no adherència del guix al motlle i, per tant, facilitava el desemmotllament. Així, el motlle ja tractat, es col·locava al costat d'una de les bigues del sostre, prèviament disposada, de manera que la cara gravada del motlle quedés uns 3 cm per sota de la cara superior de la biga. El motlle s'estintolava llavors independentment de les bigues, amb llistons travessers suportats per puntals recolzats a terra i falques entre les puntes superiors dels puntals i la cara inferior llisa del motlle, per anivellar-lo amb la màxima exactitud i facilitar-ne el desemmotllament. Una vegada estintolat el motlle o motlles, si la distància del tram a cobrir era superior a la llargada del motlle, calia disposar-ne un altre per cobrir la llargada de l'embigat, casant perfectament per testa els motlles utilitzats, de manera que on s'acabava un, comencés l'altre.

Aleshores s'abocava el guix pastat, que s'anava tirant per capes d'uns 2 o 3 cm de gruix, fins a cobrir completament l'embigat. Per donar consistència a aquesta capa de compressió, s'hi barrejaven trossos de teula, llosetes de ceràmica o pedretes molt planes. Quan ja s'havien omplert uns 5 cm per damunt de l'embigat, es considerava acabada aquesta capa de compressió.

Com que el guix s'adorm molt ràpidament, abans que s'hagués adormit del tot, per facilitar l'adherència entre capes, s'abocava finalment la capa corresponent al paviment, d'uns 2 cm de gruix, feta amb guix més afinat i premsat per resistir l'abradió.

Al cap d'unes tres hores d'haver iniciat l'operació, es podia considerar el guix ja adormit i el conjunt consolidat i per tant, amb molt de compte, s'afluixaven les falques, de manera lenta i compensada, per tal d'aconseguir que el motlle es desprengués i alliberés la peça desemmotllada que restava ja llesta per a la seva contemplació i gaudi.

Així s'anava procedint per cada tram i tira d'entrebigat. D'aquesta manera els motlles es reutilitzaven una vegada i una altra, en el mateix sostre o en sostres diferents. Com que les llargades de biga, rara vegada superaven els quatre metres, només utilitzant dos motlles es podia construir primer una tramada i a continuació tot el sostre, sempre que només es volgués utilitzar un sol motiu decoratiu. Si es pretenia variar, tal com passa a la majoria de casos, on s'utilitzaven com a mínim dos tipus de motlle alterns, llavors

calia disposar d'un o dos motlles més amb el motiu decoratiu diferent.

Amb tota probabilitat en aquest procés conflüen les tasques de dos artesans que, en principi, estaven desvinculats un de l'altre. Per una banda, el mestre tallador de fusta, fuster o ebenista. Aquest mestre tallador feia l'encàrrec amb els motius decoratius, noms, escuts d'armes símbols o llocs s'havien de representar en fer el motlle. I després un mestre d'obres o un paleta especialitzat potser en treballs amb guix, que executava l'obra de forma més mecànica.

Foto guixeres del Monestir de St. Vicent de Morunys

Guixeres de Ca Robusté: Un dels aspectes més singulars és la gran superfície conservada, uns 140 m², en un edifici civil. Sens dubte és únic a Valls, i molt singular a Catalunya. Els motius ornamentals que utilitza han servit per datar la segona fase constructiva, comparant-los amb altres edificis que conservaven guixeres similars, i aproximant la data.

La presència d'aquest element ornamental de luxe, i la grandària del casal, fa pensar en un palauet a cavall del s. XV i XVI, quan la burgesia ha assolit un nivell de riquesa i de gust per la forma de vida de la noblesa, que fa imitar i intentar equiparar-se a aquesta classe social en tot: i el primer són les seves cases-palaus.

I també pel motiu ornamental utilitzat: el molinet. La utilització d'aquesta figura el connecta amb el gòtic mudèjar, sobretot de la zona de Segovia.

El principal motiu ornamental a partir del Renaixement són les garlandes vegetals, els gerros, escuts heràldics i figures antropomorfes. Els sostres de Ca Robusté utilitzen dos models diferents, tot i que amb el mateix **motiu decoratiu protagonista, el molinet:** l'entrebigat corregut, i l'entrebigat cassetonat, és a dir, separats per una franja o cassetó que els delimita. Comparant els motius ornamentals, i la profusió del treball decoratiu estan datats just abans del Renaixement, són per tant d'estil gòtic tardà.

L'element principal aquí és el molinet, que va ser profusament utilitzat en diversos edificis de Segovia, alguns tan importants com el Palau de Cascales o el Palau d'Arias Dávila. També és present a la façana de l'Església del Reial Monestir de Sta Maria de Guadalupe a Càceres. Segons molts estudiosos la forma del molinet és típic de l'art mudèjar utilitzat a Segovia a mitjans del s. XV.

L'art mudèjar: Mudèjar és un terme que deriva de la paraula que significa «aquell a qui s'ha permès quedar-se», que s'utilitza per designar els musulmans que van romandre vivint en territori guanyat pels cristians al llarg de l'Edat Mitjana a la península ibèrica.

El Guix (aljez): un dels materials amb més desenvolupament ornamental dins de l'art mudèjar. L'estil d'art que es va començar a anomenar mudèjar al segle XIX, desenvolupat particularment en arquitectura, va consistir en l'aplicació als edificis cristians d'influències d'estil hispanomusulmà degudes a la paleta de tradició andalusina. És un fenomen autòcton i exclusivament hispànic, que es va manifestar tant en elements arquitectònics estructurals com decoratius: arc de ferradura, cassetonats, i en la preferència per l'ús de certs materials: guix, maó -simple o vitrificat en rajoles-, fusta -vista en els enteixinats-, etc.

Però els nostres sostres també tenen relació amb un edifici molt més proper: **el Monestir de Stes Creus**. Es conserven unes peces procedents del Palau Reial que utilitzen el mateix element decoratiu i la mateixa disposició: parelles de molinets, on el segon es disposa girant-lo verticalment. Aquests sostres es van fer quan **l'abat era Pedro de Mendoza**, a cavall entre finals del s. XV i ppis del s. XVI. Pedro de Mendoza ens connecta pel seu origen amb castellà, però també amb el gòtic flamíger, ja que mentre va ser abat de Stes. Creus, també va ser president de la Generalitat de Catalunya, on destaquen les decoracions ornamentals de gòtic flamíger.

Com devia ser aquesta família que imitava a casa seva la decoració i materials usats al Palau Reial del Monestir de Stes. Creus o d'altres palaus a Segovia??

Seguim??

Estem arribant al final de la visita, i parlarem de les reformes que es van fer als s XVII, XVIII sobretot, i XIX.

Hem vist que a vegades les cases s'ampliaven unint edificis contigus. Altres vegades edificacions unitàries es dividien, per donar una part a cada fill, per aconseguir diners, o per pisos per al lloguer. I això va passar al s. XVII.

23. Punt FASE 3: Edat moderna s. XVII - XVIII– Foto interior Ca Robusté

No sabem per què, però en aquesta fase es va dividir l'edifici en els números 23 i 25. És quan **es construeix el celler soterrani**, seguint la tendència generalitzada de l'època, i que té a veure amb la nova activitat econòmica en expansió: l'activitat vitivinícola. A vegades aquests cellers excedeixen la línia de la façana, arribant a excavar per sota del carrer. Així es va fer als s. XVII i XVIII al nucli antic de Valls, a cases del carrer Espardenyer, Forn Nou i altres.

A la planta noble encara va conservar la decoració del sostre de guixera gòtic del pis principal, tot i que es veuen intervencions segurament degut al mal estat d'algunes parts, recobrint amb capa de morter i pintura. Al llindar hi havia la **data de 1634**, i així ha estat datada aquesta fase constructiva, (quan es va fer el celler soterrani).

Durant el s. XVIII

En aquesta època la planta baixa es va destinar a celler, i aquest celler va ser ampliat i complementat amb un nou espai excavat al subsol, un soterrani que ocupa la meitat nord de la finca. Molt oi?? Per què? Quina era la principal activitat productiva de Ca Robusté?.

24. PUNT: AL CELLER – Vi, aiguardent i anisats a Ca Robusté

Des de finals del s. XVI el sector vitivinícola català va experimentar una gran expansió, gràcies a l'exportació de grans partides d'aiguardent cap a les ciutats atlàntiques del nord d'Europa per mar.

Els holandesos tenien el costum de beure aiguardent rebaixat amb aigua durant les travessies, en comptes d'aigua, que es corrompia amb facilitat. Aquest costum s'estendrà amb rapidesa per aquestes ciutats del nord d'Europa, i també per les ciutats bàltiques, i s'arriba a fer tan popular com la cervesa.

Els holandesos també van estendre pel nord d'Europa el gust pels vins blancs, als que afegien aiguardent per pujar la dolçor i la graduació.

També servia per remuntar el grau de vins de poca força alcohòlica, que tampoc aguanten bé les travessies llargues sense malmetre's. S'exportava aiguardent i importaven pesca salada i teixits.

D'aquí que l'aiguardent de més qualitat es digués Prova d'Holanda, i la de menys qualitat **prova d'oli**, més destinada al mercat propi i no a l'exportació.

Després estava l'**Aiguardent blanc**: és el que es fabricava a les "olles casolanes", (destil·leries casolanes), de consum local, per a gent de baix poder adquisitiu. Els especuladors el compraven a pagesos i petits productors com a base per "remuntar" vins.

A vegades el raïm arribava a premsar tantes vegades que al final era pràcticament alcohol, i s'havia de barrejar amb aigua per poder-lo consumir. Aquest aiguardent se l'anomenava "**vi de pixarelles**" i era el que consumien jornalers i temporers, les classes més pobres

Aquesta tendència no deixa de créixer, i a finals del s. XVIII hi ha un fet que farà que aquesta activitat econòmica encara augmenti més: **1778**

Es restableix el comerç amb Amèrica, i s'acaba el monopoli del comerç amb les Antilles des del port de Cadis, per tan altres ports com el de Barcelona i Salou poden operar amb llibertat. L'activitat vitivinícola encara s'especialitza més i Valls juntament amb

Vilafranca i Reus són al s. XVIII els principals mercats d'aiguardent a Catalunya. Tot i això, les crisis econòmiques, les males collites i la climatologia fan que aquest sector a vegades provoqui fins i tot revoltes socials.

L'aiguardent permetia un ingrés extra, i aprofitar el vi de mala qualitat, que era el que hi havia per aquesta zona. És un producte clau per la industrialització catalana, i valenca. Fins i tot hi ha una dita que a Valls pagaven el dot amb un carretellet d'aiguardent.

Heu de pensar que **al s. XVIII Valls rep vi i aiguardent de tota la comarca**, fins i tot de la Conca o la Segarra, i la distribueix a Salou o Torredembarra per la seva exportació. El port important és el de Salou, no el de Tarragona, i per això fins i tot hi ha un projecte del XIX d'unir Salou i Reus amb un canal d'aigua.

Ca Robusté és un més d'aquelles cases – centres productius de l'economia vitivinícola de l'època.

Fins al s. XIX és molt habitual que els pagesos benestants tinguin “fàbriques d'aiguardent” als seus masos, on arrendataris i rabassaires duïen la verema. O fins i tot a les cases. **A les destil·leries casolanes d'aiguardents se'ls hi diu “olles d'aiguardent”**. A l'Alt Camp la seva producció es caracteritza per una disseminació rural i per la qualitat baixa o mitjana.

No serà fins al s. XIX amb la producció més industrialitzada que aquestes fàbriques inicials dins la ciutat, s'aniran movent al defora, per exemple al C/ Tarragona on iniciàvem la visita.

Per fer-nos una idea de fins a quin punt s'havia estès la producció d'aiguardent casolà, des de meitats del s. XIX es podien comprar manuals per fabricar-lo a llibreries, botigues i quioscos.

Després vindran els anisats: que és l'aiguardent aromatitzat. Es comença a popularitzar a finals del s. XIX, i sobretot al XX.

Durant tot el segle XIX Valls rep matèria primera de tots els pobles de la plana, de la comarca i fins i tot de poblacions properes com: vi, raïm, most, i aiguardent casolà.

Aquesta activitat va tenir alts i baixos, fluctuacions, però hem de pensar que era un negoci que a vegades incorporava diverses famílies, i sobre tot treball en cadena: des del terratinent que tenia parcers i rabassaires treballant per ell, les instal·lacions per la transformació del producte. L'emmagatzematge en espais com aquest celler soterrani feia necessari més i més espai, per això és generalitzat a moltes les cases del nucli antic. En el cas de Ca Robusté, el celler inicial serà ampliat, i fins i tot sobrepassava la línia de la façana, estenent-se per sota del carrer. La gent es feia el seu vi, el seu aiguardent, i també hi havia olles clandestines, que no pagaven impostos, és clar.

Però també s'havien de fabricar, i vendre les pipes, botes i bocois per la seva comercialització i distribució. Hi havia els comercials, els que estaven al punt de distribució, per exemple al port de Salou, Barcelona o Cadis, i els que estaven als ports

d'arribada: a Sto. Domingo o Brujas per posar un exemple. Fins i tot a Nova Orleans van arribar alguns catalans a fer fortuna, van obrir tavernes i si demanaves un català, et posaven un aiguardent.

Tota una indústria que amb la crisi de la fil·loxera de finals del XIX va tenir un efecte dòmino que va arruïnar el camp català, i el que no era el camp també.

En aquest context sorgeixen les cooperatives i cellers cooperatius, i per això a casa nostra van sorgir tantes.

En aquest mateix soterrani hi havia un accés en l'extrem nord, una porta que connecta amb la caixa d'un cup del celler que està construït fora de la línia de la façana, és a dir, sota del carrer de la Carnisseria. Aquesta caixa està connectada amb altres estructures de recollida del vi, com un canal de distribució i una cubeta de recollida.

Es va fer la façana actual principal a peu de carrer, amb un portal central més elevat format per un arc escarser de dovelles.

Hi havia entre 15 a 20 d'aquestes destil·leries casolanes, que rebien el nom d'olles d'aiguardent a finals del s. XVIII, però la documentació municipal no indica exactament quines eren, ni on eren. **El cert és que el cognom Robuster apareix documentat a principis de segle**, i perdurà fins a finals del XIX en relació amb la producció d'aiguardent.

Pugem?

25. Al vestíbul – l'habitació i amagatall del Bisbe – subsol casa núm 25:

Les estances de dins la casa es van compartimentar d'acord amb les necessitats i modes, tapant els arcs. A finals del s. XIX al 1877, es va tancar definitivament el sostre gòtic amb un fals sostre. També la façana principal, que es refà pràcticament des de la planta baixa fins a l'actual teulada.

Es conservava part del terra hidràulic, també probablement d'aquesta època. Es van trobar i conservar diverses peces ceràmiques, de vaixel·la comuna, botes, bocois, i molts elements que es faran servir per a la **museïtzació** prevista. Les parets tenien pintures ornamentals, deteriorades i tapades amb paper pintat força actual. El més curiós que es va trobar va ser un espai conegut com **l'amagatall del Bisbe**, què era? Doncs un petit espai, com un armari fals, per amagar a una persona. Molt probablement deu estar relacionat amb les revoltes i fets dramàtics de Valls del 1868-69. **La tradició oral de la família Robusté** diu que aquí s'hostejava l'arquebisbe, o el bisbe, quan venia a Valls i, per tant, és de suposar que altres personalitats o membres de l'elit religiosa també ho haguessin fet. En aquesta habitació també es va trobar una peça de fusta ornamental de Bonifàs, o de l'escola de Bonifàs que no es va conservar a la casa. Aquest amagatall suposadament connectava amb l'exterior i tot i que no s'ha trobat la connexió interna, sí que es va trobar un túnel que connectava

amb l'exterior, els dos accessos cap al carrer que us he comentat quan parlàvem al carreró, i que surten fins fora muralles. Sens dubte una família important i ben posicionada, tant com per hostatjar i protegir un membre de l'elit religiosa, o d'alguna família de prestigi o ben posicionada de l'època.

Seguim?

26. Cooperativa Consum La Bajoca

Rehabilitar aquesta casa, recuperar i conservar els seus elements patrimonials per la ciutat, preservar la memòria amb una petita museïtzació, i sobretot, tornar-la a l'activitat comercial que va ser la seva essència des dels inicis, és una part fonamental del projecte d'habitatge social de La Titaranya.

Ens trobem a La Bajoca, una cooperativa de consum on es conserva l'arc gòtic que al seu dia va estar un dels accessos de la casa.

I dèiem que té molt sentit recuperar aquest espai i que sigui un espai de comerç de producte agrícola perquè, al cap i a la fi, la història de la casa, de Ca Robusté sempre ha estat lligada a la producció, transformació i comercialització del producte agrícola.

Així, en la seva nova etapa aquest edifici torna a la vida, amb els valors del s. XXI, amb producte ecològic, de proximitat, i en forma de cooperativa de consum.

En aquest immoble s'ubica actualment la cooperativa de consum La Bajoca, i en un futur trobareu al primer pis les oficines de la cooperativa L'Economat, amb les guixeres originals que s'han conservat. La cooperativa de serveis turístics Camins km0 farà les visites interpretatives de l'espai.

A més a més de l'habitatge social, que ocuparà 7 pisos en règim de cessió d'ús vital (a Ca Robusté)

Aquest projecte gestionat per La Titaranya implica a tot el pol cooperatiu vallenc, una sèrie de cooperatives i entitats de l'economia social i solidària que són sòcies i participen del projecte: es beneficiaran dels espais i els podran utilitzar de forma comunitària. Els baixos tindran un ús social i cultural, a més de la museïtzació que es farà al celler. I en un futur, tot estarà alimentat amb energia solar renovable.

Esperem que us hagi agradat la visita, i que us hagi encuriósit el projecte, podeu trobar més informació al web de La Titaranya.